

ИВО ИВАНОВ: КОЙ СЕ СТРАХУВА ОТ СПАСЯВАНЕТО НА БЪЛГАРСКИТЕ ЕВРЕИ?

София – 10.06.2018 г.

Вече години наред след смяната на политическата система в България системно и все по-масирано се води кампания за отричане и оклеветяване на историческия факт по Спасението през Втората световна война на над 48 000 хиляди български евреи от газовите камери на нацистите в Третия райх. Кому е нужно това и защо?

Един от съществените, спорни, научни въпроси от историографията на Холокостта е за формата и времето на приемането на решението за масовото унищожаване на европейското еврейство. Така наречените „функционалисти“ и „интенционалисти“ усилено спорят дали „Окончателното решение на еврейския въпрос“ е изначално намерение на Хитлер или резултат от постепенна еволюция, съобразно развитието на самият нацистки водач?

Всяко зло по своята природа е ирационално. Но, като действие, злото винаги има своята логика и мотиви за онези, които го извършват. Злото е особено опасно, когато съчетава разумност при планирането и осъществяването. Всеки знае, че Хитлер патологично е мразел евреите. че евреите са плътно замесени в обръщането на американското обществено и политическо мнение се сочи, че точно тогава Американският и Световният еврейски Подобна омраза са изпитвали редица политици и държавници преди, по негово време и след това. Но, за радост, нито един от тях, дотогава и след това, не успява да трансформира своята лична неприязън в тотална, национална политика. Само нацизмът, успоредно с изграждането на своята тоталитарна система, успява организирано да изтребят и по немски методично да приложи своя планиран геноцид, осъществен по време на "Шоа".

Твърди се, че още през 1919, като политически агент и доносител на баварската полиция, Адолф Шикългрубер в писмо до Адолф Гемлих, един от командващите на германската армия след поражението в Първата световна война, пише, че „расово непълноценните евреи“ трябва да бъдат ограничени в своите права със специален закон за чужденците. (1) Като завършен политически мироглед, проваленият виенски художник Хитлер се изгражда в окопите на Първата световна война. Преживяното в периода до 1918 оформя стереотипите на мислене и възприятията на бъдещия фюрер на Третия райх. Водещ сред тях е, че кайзерова Германия губи войната не заради пораженията на фронтовете и икономическия колапс, а заради "предателството на евреите". Хитлер е уверен, че

точно евреите са причината за намесата във войната на САЩ (през 1917) с техните неизчерпаеми промишлени и военни ресурси. Въпреки поражението на Русия влизането на Щатите във войната прекъсва последната надежда за немска победа на Западния фронт.

Как става присъединяването на Америка към Голямата война? Според Хитлер през 1917 британската икономика се задъхва от изтощението на войната, без суровините и парите от Щатите тя трудно би издържала съревнованието с Централните сили. Франция също е разорена. Президентът Уидроу Уилсън, до 1916, успешно поддържа линията на пацифизма и изолационизма, но мощното „еврейско лоби“ в САЩ се мобилизира, за да обърне общественото мнение и политическата воля в Щатите. Така американците са убедени да започнат една „морална“ война. „Войната в Европа, която трябва да прекрати всички бъдещи войни“, както твърди провоенната пропаганда по онова време в САЩ. За да обърне общественото мнение "военната партия" разчита на подкрепата на пресата отвъд океана, която според антисемитите е "в ръцете на евреите". Като доказателство, конгрес, в лицето на Хаим Вайцман и Хърбърт Самуел, постигат от своя приятел - британският външен министър Артър Балфур прословутата едноименна декларация до лидера на британските евреи лорд Уолтър Ротшилд. С документа, за първи път в новото време, от името на една велика сила се признава правото на евреите да създадат свое национално огнище, сиреч държава, в Палестина. Правомерността на това разрешение е подкрепено после и от следвоенните конференции. Любопитно е дори, че „Декларацията Балфур“ е публикувана в един и същи брой на вестник „Таймс“ с новината за болшевишката революция в Русия. Че съвременниците са знаели всичко за сделката говори и изявлението на британския премиер от онова време Лойд Джордж: „...Декларацията Балфур не е някакъв прост акт на милосърдие. Трябва да си дадем сметка, че става дума за сделка в замяна на подкрепата на световното еврейство, което превърнахме в наш съюзник“. (2)

В резултат на тази конструкция, възприета и от Хитлер, схемата на мислене на фюрера е плитка. Ние изгубихме Първата световна война заради евреите, които тласнаха Америка в лагера на нашите противници. Сега чрез самите евреи ще накараме нашите противници, които след Мюнхен 1938 много обичат да се договарят с нас, този път да не се намесват в европейската война. До есента на 1941 Хитлер, както изглежда, се е надявал, че ако използва евреите в Европа като заложенници, ще успее да постигне сделка с президента Франклин Рузвелт и Щатите няма да се намесят във войната в

Европа, която той се стреми да приключи във възможно най-кратките срокове.

Според мнозина, това обяснява, защо например през 30-те години на миналия век Хитлер е защитавал идеята, че масовата емиграция на юдеите от немските земи е работеща възможност за решаване на „еврейския проблем“. Това е последователна политика на режима през целия период от идването на нацистите на власт през 1933 и приемането на Нюрнбергското законодателство до началото на войната през 1939. Фюрерът дори критикува пред Райхстага западните демокрации, че отказват да приемат еврейските емигранти и открито ги предупреждава, че една от последиците на бъдещата война ще е пълното изчезване на европейското еврейство.

Защо САЩ пренебрегват опасността надвиснала над евреите

Какво прави по това време Рузвелт? През първия си мандат президентът заклемява Хитлер за политиката му спрямо евреите, но казва, че *„това не е въпрос свързан с държавното управление“* и отказва да направи политическо изявление. Разбира се той е зает със своя „Нов курс“ за възстановяване на САЩ след Голямата депресия. Интересен обаче е фактът, че макар на думи да подкрепя еврейската емиграция от Германия в Щатите (все пак, като потомствен политик, от младини е научен да кокетничи с еврейските избиратели в Ню Йорк) Рузвелт оставя въпроса за емиграцията на евреите в ръцете на чиновника от Държавния департамент Бренкрид Лонг, който се смята за изявен антисемит. Лонг пък прави всичко възможно да ограничи бежанския поток на евреите от Европа в Щатите и през този период в страната идват едва около 20 000 от тях. Това положение не се променя коренно и по време на самата война. Макар че още през 1942 Рузвелт получава достатъчно достоверни сигнали за случващото се в нацистките концлагери в Полша и то от първа ръка, той ги пренебрегва като преувеличени. Белият дом категорично се противопоставя на идеята да бъдат бомбардирани и унищожени лагерите на смъртта като ресурс за подаване на работна ръка за германския военно промишлен комплекс. Впрочем, Рузвелт категорично се противопоставя и на емиграцията в Палестина, и на ционистката идея за създаване там на израелска държава. Съответно, през април 1943 съюзниците провеждат конференция на Бермудите, посветена уж на бежанците през войната, където на практика закрепват решението си да не се намесват за прекратяване на Холокоста. При това въпросната конференция започва точно на датата, когато избухва въстанието във Варшавското гето. (3)

„Планът Мадагаскар”

Че Хитлер наистина се надявал да "изтъргува" евреите показва и така нареченият „План Мадагаскар”. Идеята за решаване на еврейския въпрос в Европа, чрез преселването на евреите на остров Мадагаскар или в друга африканска колония е стара. Тя се обсъжда сериозно, дори и сред еврейската интелигенция и ционистите, още от края на XIX век. Според показанията на самия Адолф Айхман на процеса в Йерусалим, а и по други свидетелства, нацисткото ръководство действително е желало прогонването на близо милион и половина евреи в емиграция, като успоредно с това се присвои тяхното имущество, което да остане за Третия Райх и в ръцете на неговите вождове. Затова още през 1938 Хитлер горещо прегръща „Плана Мадагаскар”. Той дори е вписан в Компьенското примирие от 1940, като Франция и режимът на Петен склоняват да отстъпят колонията Мадагаскар за депортиране на европейските евреи. Като ръководител на така наречения „Еврейски отдел” в Министерството на външните работи на Райха, Франц Радемахер изрично подчертава, че *„...съвсем не става дума за създаването на еврейска държава”*. Според дипломатът, *„дори и след като бъдат транспортирани във френската колония евреите ще бъдат лишени от гражданство, защото тези евреи ще се използвани като заложници, за да се гарантира доброто бъдещо поведение на членовете на расата им в Америка”*. (4) И понеже няма безплатни удоволствия, по предложение на същия този Радамахер, планът предвиждащ годишно да се извозват на острова по един милион евреи. Транспортирането трябвало да се финансира чрез учредяването на Европейска банка, в която да влязат всички еврейски активи на Стария континент. Осъществяването на „Плана Мадагаскар” задълбочено се обсъжда както с правителството във Виши, така и с фашистка Италия. Подготвя се специален договор за отстъпването от Виши на Мадагаскар. Дори е заповядано на адмирал Ерик Рьодер да проучи морската част от операцията и да се потърси възможност транспортирането да стане с френски, италиански или дори британски кораби. Но поради логистичните и военновременните трудности, планът се оказва химеричен, а ходът на събитията от лятото до края на 1941 води до възприемане на чудовищния план за "окончателното" или "финално" решаване на еврейския въпрос, тоест до началото на системния геноцид.

„Проектът – М” на президента Рузвелт

Повече от показателно е, че по същото време, когато Хитлер леее планове за масово преселване на евреите в Африка, отвъд

Атлантика президентът на САЩ Франклин Делано Рузвелт проучва сходно решение, което ще остане в неговите архиви като „М-проект”. По същество Рузвелт е искал да засели по всички възможни места на Африка и Южна Америка разсъсредоточени колони от 20 до 100 хиляди евреи, които да не позволят на расова различните евреи да се обединят в една държава или в нова голяма еврейска алия в САЩ. Планът е разработван в строга тайна по поръка от президентът расист и неговите подопечни университетски антрополози, федерални разузнавачи и дипломати като Джон Картър, Алеш Хръдличка, Исая Боуман, Робърт Страуз-Хъпе и Хенри Филд. Планът се обсъжда още преди Рузвелт да влезе в Белия дом и по неговото детайлизиране се работи до самата му смърт. Според виждането на Рузвелт разселението на оцелелите евреи е трябвало да се осъществи веднага след края на Втората световна война. Планът, който бе наскоро разсекретен от Президентската библиотека добива първоначалния си завършен вид през 1942 г. Прекратен е едва от неговия приемник Хари Труман. (5)

Днес в големите градове в САЩ има 26 музея посветени на Холокоста. Но колкото и да са те на брой, не могат да прикрият факта, че тази страна и нейният президент по време на войната не са направили достатъчно за спасяването на евреите в Европа. На този фон е наивно да очакваме в САЩ възторжено ще прегърнат идеята, че по време на Втората световна война някъде там, в тъмния балкански ъгъл на Европа, България во главе със своя цар е спасила 48 000 евреи. Кои са тези българи? Откъде накъде ще имат по-голямо самочуствие на спасители от самите американци, които са сред победителите във войната, докато българите са сред съюзниците по неволя на Райха и в крайна сметка въпреки, че не са изпратили войски на Източния фронт след 1945 г. са поставени сред победените!

Най-успешния начин да се пренапише историята за Спасението на българските евреи в България от 1941 до 1944, е превратно да се представят фактите за участието на българската администрация в депортирането на част от тракийските и македонските евреи. На България напълно клеветнически, се вменява вина, че не е могла да спаси 11 280 евреи от Вардарско и Беломорито. Понякога обвиненията стигат до абсурдност. Търси сметка от малка България, защо не успяла да спре настъплението на нацизма в Европа. Други мизантропи прехвърлят вината за всичките избити 6 милиона евреи в Европа от Третия Райх върху Третото Българско Царство.

Конференцията във Ванзее

Според възприетото канонично тълкуване на конференцията във Ванзее, там едва ли не е изработен някакъв подробен план за окончателното решаване на еврейския въпрос. На съвещанието нацистите използват техническия ефимизъм „Изселване на евреите на изток“, под което всички много добре разбирали, че става дума за изпращане на депортираните на смърт в концлагерите на територията на Генералното губернаторство в Полша и в Райха. Израелският историк Шмино Бриман обаче има малко по-различен поглед към конференцията. Според него, във вилата „Марпир“, по предложение на амбициозният Райнхард Хайдрих, се събират треторазредни чиновници от нацистките ведомства, които дори не успяват да изработят конкретен протокол (6). Все пак на форума с типичната германска педантичност са изброени евреите във всички европейски страни включително и във Великобритания. Изчислено е, че те са 11 милиона души, които трябва да бъдат „депортирани на изток“. Всички автори подчертават бюрократичния детайл, че дори не е пропуснато, че в Албания по онова време има 200 евреи, които също подлежат депортация. За България числото е 50 хиляди, докато за временно администрираните от Третото Българско Царство земи във Вардарска Македония и в Беломорска Тракия е записано 20 000 души. Тези числа са ключови и ще се върнем към тях по-нататък.

Но, както и да бъде разглеждана проведената в околностите на Берлин конференция, тя е важен времеви жалон от началото на 1942, който показва, че след края на 1941 Хитлер вече е наясно, че „еврейска сделка“ с американците няма да има. Неслучайно събитието е отложено от 9 декември 1941 за 20 януари 1942. През този период се случват ключови събития. Японците бомбардират Пърл Харбър. САЩ се включват във войната, а на 11 декември Райхът също обявява война на Щатите. На 5 декември групата армии „Център“ е отблъсната от Москва. От тук нататък Хитлер знае, че единственият му шанс е да се надпреварва с времето и "еврейската сделка" повече не го интересува. Заради провалените военно-стратегически амбиции на фюрера, подклаждайки още повече расисткия гняв на Хитлер, евреите вече трябва да платят като жертвен агнец за това че, според Берлин, Америка не е пожелала да ги изтъргува от нацистите, а вместо това отново е влязла във война срещу Райха. По време на форума Айхман заявява, че вече е получена съответна (изглежда писмена) заповед на фюрера за принципно решение на еврейския въпрос чрез „депортацията на Изток“.

Защо окупираната Македония, и колоборационистките правителства на Гърция или Сърбия не спасиха своите евреи?

В съседната бивша югославска република Македония никой не желае да отговори на въпроса, "защо не спасихте своите евреи"? Оправданието е, че именно българският „монархофашистки режим“ е отговорен за смъртта на жертвите от Вардарско и Беломорието. Винаги се забравят съществените подробности, че нито титовите партизани, нито който и да е било друг в разкъсването от гражданска война Югославия и Гърция по време на окупацията, не предприема и една акция за спасяването на техните евреи. Напротив, местните колаборационистки режими активно сътрудничат с нацистите за депортацията на балканските евреи.

Важен аспект за съдбата на Вардарските евреи по времето на Втората световна война е, че по чисто исторически причини те не са били така добре интегрирани в местната общност, както евреите в старите предели на България. Още от османските времена местните евреи, като малцинство са сътрудничели повече с управляващия имперски елит в градовете отколкото с основната българска етническа маса. Малко са били евреите във Вардарско, които като Рафаел Камхи преминават открито на страната на българската революционна организация. След сръбската окупация на „старата бановина“ македонската еврейска общност в Кралството на сърби, хървати и словенци отново застава на страната на новата власт в Белград, което съвсем не и печели симпатиите на останалата част от населението, подложена на сръбския терор и ограничения. Въпреки патриархалните традиции и така наречения етнически модел на „комшулука“ е много по-слабо развит спрямо еврейската общност в Македония, отколкото в България. Рухването на кралска Югославия и пристигането на новата българска администрация в окупираната от нацистка Германия Вардарска Македония остава евреите под юрисдикцията на немските окупационни власти.

Коренно обратно е положението на евреите в Беломорието. За тамошните юдеи гръцкия етнически елемент и техните претенции са били открито враждебни, което поставя добра основа за сътрудничество с българската общност, в еврейски град като Солун и в цялата Беломорска област под Родопите. Положението на евреите там се влошава още по-активно след Малоазийската катастрофа и нахлуването там на над 1 милион бежанци от Турция. Затова съвсем закономерни са събитията описани от габровският историк Янко Гочев, когато обрисова действията на административния управител на българската зона в Беломорието д-р Ст. Клечков. След като получава нареждане от немските офицери в Гестапо всички евреи да бъдат депортирани последвал бурен скандал. Тогава германците издигат пред Клечков, който е юрист, дипломат и администратор тезата: „*Беломорието е дадено на*

българите временно и тъй като това не са ваши земи, ще трябва евреите да бъдат премахнати...” Въпреки това Клечков прави всичко възможно да осуети, според силите си и съобразно властта, с която разполага, депортацията. Управителят изпраща телеграми до всички кметове в Беломорието да не се допуска депортиране на евреите. За да бъде спряна саботажна се намесва лично вътрешният министър Петър Габровски. Когато в Ксанти идва телеграма от Габровски да изпрати беломорските евреи към Кюстендил, д-р Ст. Клечков издава друго нареждане - да останат всички евреи, които са български граждани. Има протокол от онова време, от който става ясно, че д-р Ст. Клечков строго е наказвал офицери от българската администрация и стражари, които са се опитвали да грабят изоставените еврейски къщи. (Докато във Вардарско изоставените къщи на евреите са предадени за заселване на българи бежанци от албанско-италианската зона.)

Все пак с активната лична намеса на Клечков от смърт в концлагерите са спасени и върнати от депортация 37 беломорски евреи. В противовес на поведението на д-р Ст. Клечков по еврейския въпрос са действията на гръцките власти. Когато германската окупационна власт събира евреите от Беломорието, за да ги депортира, местните гръцки власти активно им сътрудничат. А гръцкото марионетно правителство даже не протестира, а одобрява депортацията. От гетото в Солун нацистите и гърци съвместно депортират евреите.(7)

В цялата тази суматоха е удобно да се прикрие и друг факт, че мнозина македонски евреи все пак са спасени. И това се дължи не на храбрите партизани, а отново на българи във Вардарско, оказали се в една или друга властова позиция, от която са могли да проявят своята човештина и застъпничество. Например винаги се пропуска факта, че докато трае депортацията на евреите от Вардарско и Беломорието, в България се провежда първата акция за спасяването на българските евреи. Заради педантичността на германските нацисти от Комисарството по еврейските въпроси се изисквало с така наречената първа вълна да бъдат изпратени 20 000 души към концлагерите. (Може много да се разсъждава или спекулира, къде изчезват тези над 7 000 евреи от Вардарско и Беломорието и то при прословутата немска точност при боравенето със статистическите данни.) Липсващата бройка до 20 000, защото от Вардарско и Беломорието са депортирани малко над 12 000 души, е трябвало да се допълни с евреи от старите предели на Царството. Та още тогава, през 1943, са спасени над 7 хиляди души. И това става успоредно във времето, докато по долините на Вардар и Струма към Дунав преминават влаковете с беломорските и македонските евреи.

Когато говорим за жертвите от Вардарско и Македония, в същото време се забравя, че от Европа, чрез издадените им български транзитни документи, в Палестина се спасяват над 10-15 хиляди евреи. Техният брой се колебае заради липсата на достъп на българските изследователи до отвлечения след 1944 г. в Москва архив на българското външно министерство. В същото време външно политическите документи от Третия райх и донесенията на немските представители в цялото Средиземноморие и в Европа сочат, че тази целенасочена и системна политика на София е била следена и критикувана от Берлин.

Защо български евреи също се страхуват от спасяването на българските евреи?

Парадоксално е, но някои български евреи днес в България също се страхуват, че трябва да признаят за спасението на своите предци през Втората световна война. От една страна, доста от останалите наши евреи (около 2000 души през 1949 г., които не имигрират в Израел) са видни комунисти. Те не могат да приемат, че Третото българско царство, срещу което са се борели дедите им, има принос за спасяването на нашите евреи от Холокоста. Подобно признание дегероизира и делегитимира техните предци като борци срещу уж някакъв митичен „монархофашизъм” в България. Евреите - комунисти в България изведнъж се свеждат до прости превратаджии и поборници за власт по време на глобалната Втора световна война и то чрез средствата на мръсна и кървава вътрешна гражданската война водена в продължение на близо три десетилетия. Апотеозът на тази гражданска война е така нареченото партизанско движение. Ще се съгласим, да, много от тях са били млади, имали са идеали, искали са да помагат на антифашистката коалиция в Европа на СССР и т.н. Но как "червените" евреи да оправдаят последващия факт. Оцелелите от катастрофата български евреи са продадени от комунистическия режим на Георги Димитров на Световния еврейски конгрес като добитък. За всеки български евреин, допуснат да емигрира през 1948 в Израел, народната власт в София получава по 250 долара на глава. Грубо сметното това са над 1 милиард тогавашни долара, а приравнени към днешните пари, това са много повече средства. Интересно, къде ли са отишли и как са похарчени....?

Има и друг срамен въпрос, който измъчва, не само българските евреи у нас, но и останалите българи. Съдбата на онези, които настина се осмелиха открито да предприемат стъпки за спасяването на българските евреи. Според официалната статистика, публикувана на сайта на института „Яд Вашем”, в онази Албания, в която според

съвещанието във Ванзее имало едва 200 евреи, за сметка на това има признати 69 Праведници или спасители на еврейския народ. Разбира се, със сигурност става дума за хора, които дори в окупираната от италианците балканска територия са спасили множество евреи, бягащи от Югославия и Гърция. Но срещу името на България, която е спасила всичките свои 48 000 евреи има малко над 20 Праведници. Разбираемо е, че някак е трудно да се изредят имената на всички българи, които под една или друга форма подпомагат и са солидарни със своите евреи. Но освен че липсват значими имена начело с цар Борис III, а митрополитите Стефан и Кирил са изписани почти като светски лица, вопиющо дразни липсата на име като Лиляна Паница. Виж статията на Иван Генов публикувана преди 5 години в Mediatimesreview.com. (8)

Български евреи - комунисти се страхуват и да не им бъде потърсена сметка за съдбата на много от управляващите до 9-ти септември 1944, които, заедно с демократичната интелигенция, издигат глас в защита на българските евреи. Много от тези хора не се задоволяват само да повдигнат въпроса, но и дейно участват в неговото благоприятно решаване. Какво направиха българските евреи за тях след 1944? Изправиха ги пред „милостта“ на Народния съд 7-ми състав и гузно си мълчаха за тяхното праведно дело спрямо юдеите. По време на Втората световна война на Балканите, в България, както и в съседна Гърция, Югославия и Румъния, се водят паралелни граждански и етнически въоръжени, вътрешни конфликти. Но каквото и да говорят днес със задна дата някои знатни комунистически фамилии у нас или пък някои наследници на българските евреи-левичари, фактът е, че България е единствена измежду съседите си по онова време, която, въпреки вътрешната гражданска война, успява да спаси своите евреи.

Днес доживяхме „Българската асоциация на оцелелите от Холокоста и техните деца“, деца на същите онези български евреи, които до преди 30 години отричаха и преследваха ционизма и го сравняваха с нацизма и империализма да търсят „Скритото лице на спасението на българските евреи“. Всички факти сочат, че зад подобни псевдонаучни търсения неприкрито се готви искането от България на парични компенсации. Банално, но както казахме още в началото злото винаги е рационално по своята природа и тогава е най-опасно. На 16 април 2018 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, по време на международна конференция озаглавена „Скритото лице на спасението на българските евреи“ посланикът на държавата Израел в София Н.Пр. Ирит Лилиан съвсем недипломатично си позволи да заяви, че Израелската държава днес иска да бъде учител на България по историята на Холокоста. Подобна дидактика е странна след като в България не е имало

Холокост. Ако всички държави в Европа противници и съюзници на нацистка Германия бяха спасили своите евреи дори и по българския „скрит“ начин, размерите на катастрофата през 1945 г. щяха да бъдат със съвсем други измерения. Н. Пр. Госпожа Лилян, както и организацията „Шалом“ или което и да е друго дипломатическо представителство в София имат право да изказват всякакви мнения, включително и за това кой, кога и как е спасявал българските евреи. Но никой от тях няма право да ни налага научна и идеологическа цензура. Няма право да ни учат нас - днешните българи, как да четем собствената си история. Нека бъдат така добра да оставят това задължение и отговорност на честните и обективни българските историци, които посрещнаха 1989 г., точно с надеждата, че най-накрая ще бъдем свободни в четенето и изследването на собствената си история. (9)

Страховете на „Яд Вашем“

Странно е, но страх от спасяването на българските евреи изпитват и в института „Яд Вашем“ в Йерусалим. Респективно институтът е независим от еврейската държава, но неговите деяния поставят петно именно върху държавата Израел. „Яд Вашем“ трябва да съхрани името и паметта на всеки загинал по време на "Шоа", или Катастрофата, както евреите наричат Холокоста срещу техния народ. Вярно е, че въпросът за спасителите не е водещ за института, там най-често се интересуват от жертвите и палачите. Много често резервите спрямо спасяването на българските евреи в „Яд Вашем“ се приписват на факта, че дълги години в ръководството на институцията работят оцелели потомци на избитите от Беломорието, Вардарско и Западните покрайнини. Но едва ли само в това е причината.

По-скоро в „Яд Вашем“ не искат да се забъркват в балканския котел от кипящи национални страсти и трагедии на фона на които се развива и еврейската драма през ХХ -ти век. За еврейската национална идеология след Шоа, светът удобно и просто е подреден и обяснен, почти като в холивудски филм. От едната страна са добрите, жертвите, а от другата лошите, фашистите и нацистите. Преходът между двете е тънък и трябва да бъдат така наречените Праведници. И изведнъж в някаква неуредена балканска провинция се появява някакъв народ, който не е така елементарно подреден. Не стига, че претърпява няколко национални катастрофи от изгубени войни, но там, сред българите след 1918, на приливи и отливи тече някакъв граждански конфликт. Първоначално, в тази вътрешна разпра, която се точи и до днес, доминират десните, които след 1944 тотално ще бъдат обявени от победилите с външна помощ комунисти

за "фашисти". Но най-непонятно и дразнещо е, че и царят на тези българи Борис III уж е "фашист", ама не чак дотам, че да прати своите евреи в концлагерите на смъртта. Е вярно, праща момчетата и мъжете да строят пътища, но пък така пак ги спасява от хватката на Хитлер. После в лятото на 1943 г. умира при мистериозни обстоятелства точно, когато не трябва, за да не може да бъде осъден от Народния съд, като доказан "фашист". В тази неподредена страна дори и фашистите им не са антисемити. Например "кръволока" професор Александър Цанков - този който сваля левия земеделски режим през 1923, а след това смазва и организирания от Коминтерна червен терор през 1925, този открит почитател на Хитлер и нацистите, като депутат се подписва под подписката в 25-тото Народно събрание срещу депортирането на българските евреи. Със сигурност в „Яд Вашем“ се питат, „как да обясним това на евреите в Израел и в САЩ“? Как да обяснят и факта, че страната уж е фашистка, но през цялото време на този авторитарен режим си има парламент и той не само приема закони срещу евреите, но там се водят прения и спорове, има опозиция, противопоставяща се на нацисткото Нюрбернско законодателство. Тук "фашистският модел" започва да се пропуква. Нали и Българската Православна Църква по това време е била неделима част от държавата, тя е държавна институция, духовниците и са държавни чиновници. Но изведнъж всички владици се опълчват на антиеврейските закони и на депортирането. Представяте ли си в една фашистка държава главният архирей да заплаши монарха с отлъчване от църквата, ако предаде своите евреи на нацистите? Това е все едно католически кардинал или папата да заплаши Хитлер с анатема и той да не го изпрати в концлагер. Ето това в „Яд Вашем“ също няма как да го обяснят. А как да обяснят факта, че един комита и поборник от „фашисткото ВМРО“, като Владимир Куртев, може да отиде в кабинета на вътрешния министър и прононсиран германофил Петър Габровски и да го заплаши, че ако пипне дори един български евреин, ще плаща с главата си. В една демократична Америка на президента Рузвелт подобна "диващина и варварщина" не би се случила. Но ето, че там на Балканите, в някаква България, почти по комшийска линия целият български народ се нагърбва да спасява своите евреи.

В това спасение участват всички - от царя до пъдаря. Слава на Бога, повечето от тези българи не претендират да са праведници на които и да е народ, защото те, когато правят нещо, не го вършат заради слава и почести, а защото са убедени в това, особено, когато става дума за морални каузи. Днешните наследници на „спасителите“ в името на паметта на своите деди и техните дела искат простичкото признание на това българско дело от потомците на спасените. Искат го не заради осребряването на някакъв исторически капитал, както

обвиняват България, а защото ни е необходимо като още един довод, когато възпитаваме децата си в хуманност, да ги убедим, че трябва да го проявяват всякога и при всички обстоятелства, и в бъдеще.

В същото онова обявено днес за историческо писмо на Димитър Пешев, подписано от 43-ма народни представители, с което се иска XXV-тото Народно събрание да забрани депортацията на българските евреи, на финала му, когато за пореден път се подчертава, че малките народи могат да бъдат велики, само когато отстояват морални и правови каузи, се казва: "Честта на България и на нейния народ е преди всичко елемент на нейната политика. Тя е политически капитал от най-голяма стойност и затова никому не е позволено да го разпилява без оправдание, което би се споделило от целия народ".

Сами и поотделно взети, страховете на всички онези, които се боят да признаят, че е имало Спасяване на българските евреи по време на Втората световна война, са лъжовни и срамни. Но взаимодействащи си заедно, те се превръщат в една неморална сила, която заговорничи и затъмнява едно праведно дело.

.....

1 - <http://www.webcitation.org/618xfsTEU>

2 - Folk A. Izrael. Terre deux fois promise. P., 1954, из статия [Абу Салах Абдеррахман. Истоки палестинской проблемы: Декларация Бальфура и мандат Лиги Наций на Палестину, 10.11.2004](#)

3 - книгата „Тайната война срещу евреите“ на Джон Рофтс и Марс Ааронс е публикувана на сайта <http://gazeta.rjews.net/Lib/secret/3.html>.

4 - Brechtken, Magnus: Madagaskar für die Juden: Antisemitische Idee und politische Praxis 1885-1945, 2nd edition, Wissenschaftsverlag, Oldenbourg, Germany, 1998 [ISBN 348656384X](#), 978348656384

5 - <http://www.tabletmag.com/jewish-life-and-religion/261926/a-meal-on-six-legs>

6 - <http://gazeta.rjews.net/Lib/briman/005-briman.shtml>

7

- http://sitebulgarizaedno.com/index.php?option=com_content&view=article&id=263:-19411944-&catid=29:2010-04-24-09-14-13&Itemid=61

8 - <http://www.extremecentrepoint.com/archives/12767> Иван Генев обстойно разказва причините за забравата на Лиляна Паница. Тя не се вписва в образа на спасител на българските евреи, така както не

се вписваше Владимир Куртев. Последният, като виден деец на ВМРО и "ванчомихайловист", дълго време категорично бе отхвърлян от „Яд Вашем“, че има принос в спасяването на българските евреи. В крайна сметка, делото му бе признато (а той има принос и за спасяването на отделни евреи и във Вардарско) само благодарение упоритостта на човек като господин Сами Ардити. Трагичното и смешното в "казуса Куртев" бе, че в Йерусалим се притесняваха, как човек на ВМРО - организация обявена след 1944 година за "фашистка", може да е спасител на българските евреи? Кой да им обясни, че ВМРО е набедена след 1944 за "фашистка", макар формално и реално да не съществува още от 1934, когато е разпусната от професионалните български превратаджии от кръга „Звено“ начело с Кимон Георгиев. Това не пречи 10 години по-късно за по-сигурно ВМРО отново да бъде набедена от отечественофронтовската власт за "нацистка", нищо че страховитата революционна организация вече е само обозе почивша сянка. В книгата си „Извън хватката на Хитлер“, Михаел Бар-Зоар изкарва Лиляна Паница любовница на Александър Белев. Дори главата в книгата, когато за първи път е обрисуван нейния портрет, е озаглавена многозначително и тенденциозно - „Любовниците“. Според данните, съобщени ни от Бар-Зоар, Лили Паница е 27-годишна млада жена, която има само средно образование, но, виждате ли, от 18 годишна работи като секретарка и то не къде да е в МВР. Произхожда от някакво демократично семейство и идва от Варна в София за да живее в стая под наем. И всичко това тя прави жертвоготовно за да се грижи в столицата за своя брат, който следва медицина. Картината е доста сиромасомилска, издържана в стила на социалистическия реализъм. Забележете, че ако изходим от хронологията на Бар Зоар, Паница трябва да се е появила в София 18-годишна. Тоест, това е някъде около времето на звенарския преврат през 1934. Нейният брат по същото време едва ли е студент в Софийския университет, но ако е, едва ли е следвал медицина цели 9 години. Със сигурност истината е много по-различна. За съжаление, не мога да цитирам генеалогичното изследване на Елена Стателова за рода Паница, но дори и от най-бързия преглед в Интернет се вижда, че фамилията Паница не е случайна. Става дума за търговци по това време от Варна, които са доста тежки. От същият род са доста противоречивите фигури на капитан Коста Паница и члена на лявото крило във ВМРО Тодор Паница, който е отгледан също във Варна от своя чичо. Бащата на Лиляна Паница, Васил е завършил „Робърт Колеж“ в Цариград и има доста контакти в града на Босфора, като знае 7 езика включително и фарси. Едва ли този човек не е могъл да издържа децата си да учат и живеят достойно в София или където и да е било другаде по света. Версията за едната стаичка, в която е

живееела Паница се пука и от факта, че когато шефът на Консистерията Буко Леви се укрива от властите, за да не бъде депортиран, той се намира убежище не къде да е, а в бащиния дом на Лиляна Паница, твърди Иван Генов. Там идвала да го посещава и съпругата на Леви, която била приятелка на Лиляна. Че трябва много и обстойно да се прочете биографията или, най-малкото, полицейското досие на Лиляна Паница показва и друг интересен документ. Става дума за факт, съобщен от бившия пълномощен министър на Третия Райх в София обергрупенфюрер или генерал Адолф Бекерле, разкрит при разпита му в Москва пред съветските следователи. В протокол номер 10 от 30 януари 1950 Бекерле е призован поименно и по-обстойно да опише британските агенти в София, за които е знаел. Тогава дипломатът задушевно дава следните показания пред съветското военно следствие: „Скоро след пристигането ми в България през 1941, Болман ми съобщи за подозренията си към една богата жена в София - Паница. Не и знам името, но имала състояние от няколко милиона лева. Според Болман, Паница била явна англофилка. Къщата и в София, а също вилата в курорта Панчарево бяха места, където особено гостоприемно се посрещаха сътрудниците на британското посолство. Чрез мъжа на дъщеря си, известен търговец, не помня фамилията му, Паница поддържаше конспиративни връзки с британския разузнавач Смит-Рос, за когото ви споменах преди това. Болман ми съобщи, че след заминаването на британската мисия от България за Турция връзката на фамилията Паница с английското разузнаване се поддържала с предишната наситеност, чрез търговските канали. Понеже Паница охотно канеше в дома си висши германски офицери и ние подозирахме, че това се правеше с цел да се събират разузнавателни данни, германското контраразузнаване предупреди всички учреждения и щабове на немската армия в България за подозренията си към споменатите лица. Нееднократно изисквах от Болман факти за предаването на разузнавателни сведения от семейство Паница на британците, но той имаше възможност само да фиксира срещите на Паница с техните разузнавачи и нищо повече. Въз основа на тези данни, аз все пак не се реших да поставя въпроса пред българските власти за предприемане на репресивни мерки спрямо Паница, доколкото последната се явяваше влиятелна особа, поддържаща близки отношения с българския царски двор, членове на Министерския съвет и други високопоставени лица” (*Тайни дипломатии Третъего рейха. 1944-1955. М.: Международний фонд "Демократия", 2011*). Според бележката на руските редактори на изданието до името на така описаната фамозна дама Паница, най-вероятно става дума за Лиляна Паница. На пръв поглед, това е малко парадоксално, защото описаната от Бекерле жена е доста по-

възрастна, но несъмнено тя е от фамилията Паница. Възможно е да става дума за съпругата на чичото на Лиляна – Никола Паница. В България родът Паница няма много разклонения и е лесно да проследим нишките му. Така че Лиляна Паница със сигурност има отношение към историята описана от немския дипломат. Следователно, ако към нея е имало подозрения, че е свързана с британското разузнаване в Цариград, „българския царски двор“ и „Министерския съвет“, това поставя в доста по-различна светлина разпитите, на които е било подложена от „другарите“ в Централния софийски затвор и в Народната милиция. Да се надяваме, че една бъдеща биография на Лиляна Паница би осветлила много значими подробности от нейната светла личност и кратък живот.

9 – В тази статия съзнателно не се засягат спорните въпроси по Закона за защита на нацията и за статута на евреите във Вардарско и Беломорието по време на Втората световна война. Не се засягат и споровете за статута на т. нар. „Новоприсъединени земи“. Не се засяга и абсурдната дискусия можело ли е България и цар Борис III, да откажат присъединяването към Тристранния пакт. По това време в Европа никой не е правил съглашения с Хитлер от добра воля. Така постъпват Чембърлейн и Даладие в Мюнхен 1938 г., както и Сталин през 1939 г. Българската историография по темата за Спасяването остава длъжник в изследването на въпроса за ролята на ционистките организации в България за спасяването на нашите евреи, за връзките им с двореца, както и за ролята на Еврейската агенция Сохнут в събитията от 1940 до 1949 г.